

Sveriges lantbruksuniversitet och Agenda 2030

- Lägesrapport om SLU:s arbete med hållbarhetsfrågor inom
Agronomprogrammen.

Projektbeställare: Swedish International Agriculture Network Initiative
(SIANI)

David Gevert
Elin Håldin
Maja Möller
Maria Eklund
Rebecca Hymnelius

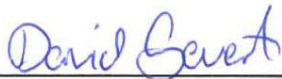
Kollage av vad hållbarhet är för SLU-studenter; från Ultuna näringslivsdag 2016.

Projektarbete • 20 hp • Avancerad nivå
(LB0080) Projektledning & kommunikation för agronomer
Uppsala

FÖRORD

Författarna till rapporten vill inledningsvis tacka projektbeställaren SIANI för förtroendet att utföra detta projekt. Därtill tackar gruppen SIANI för stöd och hjälp vid förmedling av kontakter. Vidare riktar vi ett stort tack till medarbetare inom SLU som avsatt tid till att bli intervjuade. Avslutningsvis ett varmt tack till de agronomstudenter vars studier avbröts för att ägna tid till att delta i enkätundersökningen. Utan deltagandet av alla ovan nämnda hade denna rapport ej kunnat genomföras.

Uppsala, December 2016.

David Gevert

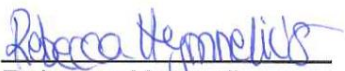
Elin Hålldin

Maja Möller

Maria Eklund

Rebecca Hymnelius

ABSTRACT

The project aims to investigate agronomy students' knowledge and commitment to the UN's sustainable development goals, Agenda 2030, and to examine the occurrence of the agenda in the agronomy programs at SLU. As a result, a progress report has been created for the project commissioner SIANI. The project includes goal 2, 12, 13 and 15. The project is based on SLU's action plan for Sweden's implementation of Agenda 2030 and policy documents for education at the undergraduate and graduate levels. Qualitative interviews and a survey among agronomy students at SLU have also been conducted. Interviews were held with four program directors of studies for SLU's agronomy programs, a senior lecturer, SLU's vice principal and SLU Global.

Our survey indicated that there is distinct knowledge on various topics related to sustainable development, which can be linked to the different objectives of Agenda 2030. However there is a lack of general knowledge regarding sustainable development among agronomy students. We argue that, to reach greater general knowledge it is important that course leaders and lecturers have distinct curricula, which explicitly describes how sustainability should be implemented in the programs. SLU Global can also play an important role in the further implementation of sustainability issues in the agronomy programs. All of the focus goals on the objectives of Agenda 2030 requires interdisciplinary work between the different agronomy expertises in order to reach a greater understanding of different perspectives related to Agenda 2030. To achieve this in the agronomy programs, collaboration between students on advanced level could be useful, when the students have obtained basic knowledge in their fields.

SAMMANFATTNING

Projekt syftar till att undersöka agronomstudenternas kunskap och engagemang kring FN:s globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030, samt att undersöka agendans förekomst inom dessa utbildningar vid SLU, för att därigenom sammanställa en lägesrapport till projektbeställare SIANI. Projektet har avgränsats till att omfatta mål 2, 12, 13 och 15. Projektet grundas i SLU:s handlingsplan för Sveriges genomförande av Agenda 2030 och inriktningsdokument för utbildning på grund- och avancerad nivå. Det har även genomförts kvalitativa intervjuer med SLU-anställda och en enkätundersökning bland agronomstudenter på SLU. Intervjuer genomfördes med fyra programstudierektorer för SLU:s agronomprogram, en lektor, SLU:s prorektor och SLU Global.

Vår undersökning visade att det finns fördjupad kunskap kring olika ämnen inom hållbar utveckling hos agronomstudenter som kan kopplas till de olika målen i Agenda 2030, men det finns inte lika mycket övergripande kunskap om hållbar utveckling. Det konstateras att det är viktigt med tydliga kursplaner där det uttryckligen står beskrivet hur hållbarhetsaspekter ska implementeras i utbildningarna. Förslagsvis kan även SLU Global spela en viktig roll i ytterligare implementering av hållbarhetsfrågor i agronomutbildningarna. För att samtliga av fokusmålen i Agenda 2030 ska förverkligas anses interdisciplinärt arbetssätt mellan de olika agronominriktningarna vara viktig, för att agronomstudenter ska få ökad kompetens inom dessa frågor. För att uppnå detta i agronomutbildningarna kan det vara givande att samverka i gemensamma projekt på avancerad nivå, då studenterna har skapat sig en grundläggande kunskapsbas inom sitt område.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 BAKGRUND	1
1.1 PROBLEMFORMULERING	1
1.2 SYFTE OCH MÅL	1
1.3 AVGRÄNSNINGAR	2
2 METOD.....	2
2.1 MATERIAL.....	2
2.2 KVALITATIVA INTERVJUER	2
2.3 ENKÄT	3
2.4 INTERVJUANALYS	3
2.5 KOMMUNIKATION	3
2.6 FELKÄLLOR	3
3 CENTRALA BEGREPP	4
3.1 HÅLLBAR UTVECKLING	4
3.2 INTERDISCIPLINÄRA ARBETSSÄTT	4
4. RESULTAT.....	4
4.1 SLU:S HANDLINGSPLAN FÖR AGENDA 2030	4
4.2 SLU:S INRIKTNINGSBOK	5
4.3 SLU GLOBAL	5
4.4 SLU:S ARBETE MED UTBILDNINGSPROJEKTER	5
4.4.1 Programstudierektorer	5
4.4.2 Kursledare och föreläsares roll och inflytande	5
4.5 AGENDA 2030: S IMPLEMENTERING I AGRONOMUTBILDNINGEN ENLIGT SLU:S PROGRAMSTUDIEREKTORER	6
4.5.1 Mål 2- "Ingen hunger"	6
4.5.2 Mål 12- "Hållbar konsumtion och produktion"	7
4.5.3 Mål 13- "Bekämpa klimatförändringen"	8
4.5.4 Mål 15- "Ekosystem och biologisk mångfald"	9
4.6 FÖRÄNDRING OCH FRAMTIDEN	9
4.7 ENKÄTUNDERSÖKNING	9
4.7.1 Definition av begreppet hållbarhet	10
4.7.2 Intresse för hållbar utveckling	10
4.7.3 Intresse för arbete med hållbar utveckling.....	11
4.7.4 Implementering av mål 2 i utbildningen.....	11
4.7.5 Implementering av mål 12 i utbildningen	12
4.7.6 Implementering av mål 13 i utbildningen	12
4.7.7 Implementering av mål 15 i utbildningen	13
4.7.8 Ytterligare förankring av hållbar utveckling.....	14
4.7.9 Kunnskap om Agenda 2030	15
5 DISKUSSION	15
5.1 KOMMUNIKATIONENS VÄG MELLAN SLU:S LEDNING OCH AGRONOMSTUDENTER.....	15
5.2 KOMMUNIKATIONENS VÄG VIA INRIKTNINGSBOKEN OCH HANDLINGSPLANEN.....	15

5.3 KOMMUNIKATIONENS VÄG VIA PROGRAMSTUDIEREKTORER.....	16
5.4 KOMMUNIKATIONENS VÄG TILL STUDENTER	16
5.5 MÅL 2 - "INGEN HUNGER"	18
5.6 MÅL 12 - "HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION"	18
5.7 MÅL 13 - "BEKÄMPA KLIMATFÖRÄNDRINGEN"	18
5.8 MÅL 15 - "EKOSYSTEM OCH BIOLOGISK MÅNGFALD"	19
5.9 SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	19
6 SLUTSATS.....	19
REFERENSER	21

DIAGRAMFÖRTECKNING

Diagram 1: Svarsfrekvens fördelat över program och studieår.....	10
Diagram 2: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 2 i utbildningen.....	11
Diagram 3: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 12 i utbildningen...	12
Diagram 4: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 13 i utbildningen...	13
Diagram 5: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 15 i utbildningen...	14

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1: Beskrivning av de mål projektet avgränsats till.....	2
Tabell 2: Studenternas definition av begreppet hållbarhet.....	10
Tabell 3: Citat av studenter hur de upplever att mål två behandlas i utbildningen.....	11
Tabell 4: Citat av studenter hur de upplever att mål 12 behandlas i utbildningen.....	12
Tabell 5: Citat av studenter hur de upplever att mål 13 behandlas i utbildningen.....	13
Tabell 6: Citat av studenter hur de upplever att mål 15 behandlas i utbildningen.....	14
Tabell 7: Citat över hur studenter tänker om hållbar utveckling bör förankras mer i utbildningen.....	15

FÖRKORTNINGAR

Anges i alfabetisk ordning

FAO	= Food and Agriculture Organization of the United States
PGU	= Politik för global utveckling
Psr	= Programstudierektor
SIDA	= Swedish International Development Authority
SIANI	= Swedish International Agricultural Network Initiative
SLU	= Sveriges Lantbruksuniversitet
UN / FN	= United Nations/Förenta Nationerna

1 BAKGRUND

Jordens befolkning beräknas dubblas till år 2050, vilket ställer krav på en kraftigt ökad livsmedelsproduktion som både är effektiv och hållbar. Detta är en central fråga på både nationell och internationell nivå och ligger delvis till grund för FN:s globala hållbarhetsmål, Agenda 2030. Agenda 2030 består av 17 mål som formulerats i syfte att *“utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser”* (Regeringen, 2016).

En hållbar livsmedelsförsörjning är den grundläggande förutsättningen för att uppnå samtliga av de 17 miljömålen i Agenda 2030, enligt en modell av J. Rockström och P. Sukhdev (Stockholm Resilience Centre, 2016). Livsmedelsproduktionen är en central fråga där SLU:s utbildade agronomer kan bidra med en unik kompetens. Agronomer utbildas inom lantbrukets och livsmedelskedjans olika delar och kunskaperna sträcker sig från lantbrukets primärproduktion till färdig produkt av vegetabiliska och animaliska livsmedel.

Denna rapport utgår från Agenda 2030 och är ett initiativ av Swedish International Agriculture Network Initiative (SIANI). SIANI är ett nätverk med mål att mobilisera den svenska resursbasen kring internationella frågor gällande tryggad livsmedelsförsörjning och nutrition. Verksamheten finansieras av Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA) och har medlemmar med olika expertisområden från akademien, privata sektorn, civilsamhället och svenska myndigheter. SIANI har även ett nära samarbete med SLU Global, en avdelning på SLU som arbetar för globala utvecklingsfrågor från ett vetenskapligt perspektiv.

1.1 Problemformulering

SIANI intresserar sig för att utveckla kunskapsbasen kring globala hållbarhetsfrågor inom lantbruket, och vill kunna erbjuda svenska agronomers lantbrukskompetens internationellt (Pers. Med., Informant SIANI, 2016). Arbetet med global hållbar utveckling inom lantbruks- och livsmedelssektorn är mycket viktig och SLU har en unik ställning i Sverige genom att vara det enda universitet som erbjuder akademiska utbildningar som berör hela livsmedelsproduktionen. Vad har agronomstudenter för kunskap och engagemang kring hållbar utveckling och Agenda 2030? Genomsyrar innehållet i Agenda 2030 agronomutbildningarna, och i så fall till vilken grad? Vad är agronomstudenters tolkning av begreppet “hållbarhet”?

1.2 Syfte och mål

Detta projekt syftar till att undersöka agronomstudenternas kunskap och engagemang kring Agenda 2030, samt att undersöka om agendans innehåll förekommer inom dessa utbildningar vid SLU för att därigenom skapa en lägesrapport till SIANI. Målet med lägesrapporten är att beskriva hur Agenda 2030 ingår i agronomutbildningarna idag. Lägesrapporten ska sedan fungera som en del i ett större projekt, där effektmålet är att generera i ett ökat engagemang och en förbättrad kunskap kring Agenda 2030 hos studenter genom deras utbildning.

1.3 Avgränsningar

Projektets tidsmässiga begränsningar bidrog till att detta projekt avgränsats till att omfatta fyra av de 17 målen i Agenda 2030. Samtliga av dessa mål hanteras i SLU:s handlingsplan (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 1) och anses därför vara relevanta för detta projekt. Inga statistiska analyser avses att genomföras på det material som projektet genererar i.

Tabell 1: Beskrivning av de mål projektet avgränsats till.

Mål	Beskrivning
2	“Ingen hunger”; som innebär att avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordbruk.
12	“Hållbar konsumtion och produktion”; att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
13	“Bekämpa klimatförändringen”; att vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser.
15	“Ekosystem och biologisk mångfald”; som innebär att skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

2 METOD

2.1 Material

För att bedöma hur SLU som myndighet arbetar för att implementera Agenda 2030 i agronomutbildningarna har “SLU:s underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030” använts som grund för arbetet (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 1). Denna handlingsplan redovisar SLU:s regeringsuppdrag för genomförande av Agenda 2030 och hur den implementeras i SLU:s verksamhet, gällande både utbildning och forskning. SLU:s inriktningsdokument som innehåller konkretiserade strategier för hur SLU ska arbeta med Agenda 2030 i utbildningarna år 2017-2020 används också som underlag till denna lägesrapport (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 2). Inriktningsdokumentet konkretiseras även vidare i programnämnder och institutioner, samt av programstudierektorer och kursansvariga. Prorektor, som är ordförande för utbildningsnämnden, samt de olika programstudierektorernas roller kommer därför att redovisas under resultat, för att klargöra deras påverkan av agronomutbildningarnas innehåll.

2.2 Kvalitativa intervjuer

En kvalitativ intervju innebär att förstå ämnen från den levda vardagsvärlden ur den intervjuades perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015). De kvalitativa intervjuerna som har genomförts under detta projekt är semistrukturerade, vilket innebär att intervjuerna liknar vardagssamtal då det varken är ett öppet vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär. Intervjumetoden utförs enligt en intervjuguide som fokuserar på vissa teman och kan innehålla förslag på frågor (Kvale & Brinkmann, 2015). De kvalitativa intervjuerna har genomförts med fyra programstudierektorer för SLU:s agronomprogram samt SLU:s prorektor och SLU Global. För ett av programmen utfördes en intervju med en lektor som har haft en betydande roll i uppbyggnaden av programmet istället för programstudierektorn.

Intervjufrågorna som formulerades följer samma mall (bilaga I). Samtliga intervjuer utfördes av två gruppmedlemmar per tillfälle och anteckningar fördes under intervjuerna och vid tillåtelse genomfördes även en ljudinspelning. Under intervjuerna med programstudierektorerna ställdes frågor om hur de olika agronominriktningarna behandlar mål 2, 12, 13 och 15, samt frågor relaterade till deras roll som programstudierektor. Frågorna till prorektor hade en mer övergripande karaktär och handlade om hur SLU:s ledning arbetar för att implementera hållbarhetsfrågor och Agenda 2030 i utbildningarna. Intervjuerna med programstudierektorer och prorektor transkriberades i de fall de tilläts spelas in.

2.3 Enkät

För att undersöka studenters engagemang och kunskap kring hållbar global utveckling och Agenda 2030 skapades en enkät som skickades ut till studenterna (Bilaga II). Syftet med enkäten var också att undersöka hur studenter upplever att hållbarhetsfrågor och Agenda 2030 genomsyrar deras utbildning. Enkäten skickades elektroniskt via e-post till agronomstudenter inskrivna år 2011 till 2016. E-posten innehöll en kortfattad projektbeskrivning och en webblänk till enkäten. Enkäten kunde besvaras under 14 dagar och bestod av tio frågor varav fem av frågorna besvarades utifrån alternativen: "mycket hög grad", "hög grad", "låg grad" och "inte alls". Därefter analyserades samtliga enkätsvar och citat som ansågs vara viktiga för rapporten plockades ut. Grundläggande data, exempelvis svarsfrekvens tolkades men inga djupare statistiska analyser utfördes.

2.4 Intervjuanalys

Intervjuerna spelades in och transkriberades för att användas som material till diskussion och analys (Kvale & Brinkmann, 2015). Vid analys av intervjuerna användes bricolage som verktyg. Detta innebär att de delar av materialet som anses vara potentiella verktyg för analys plockas ut först, för att sedan analyseras med olika analytiska tekniker och begrepp (Kvale & Brinkmann, 2015). Projektgruppen har således använt transkriberingarna som underlag för att få en övergripande blick över intervjuerna, för att sedan återgå till att belysa intressanta yttranden som påvisar attityder till olika fenomen. Detta gjordes i syfte att förstå om och hur Agenda 2030 genomsyrar agronomprogrammen.

2.5 Kommunikation

Under hela projektets process har kommunikation varit en viktig aspekt att ta hänsyn till, framförallt vid utformning av intervjufrågor, enkät och analys. Vid alla typer av kommunikation är det av stor vikt att sändaren av budskapet redan innan kommunikationen inleds reflekterar över vilken kanal budskapet lämpligast kan sändas med och hur valet av kanal kan begränsa antalet mottagare i kommunikationen (Bakka et al., 2006). Därför har valet av kommunikationskanal anpassats efter vem budskapet var avsett för och om frågorna innehållit känsligt material. Kommunikationskanalen har även anpassats utefter mottagarens möjlighet att få rätt utrustning för att kunna tolka informationen.

2.6 Felkällor

Vid analys av intervjumaterial och enkätsvar har projektgruppen diskuterat hur objektivitet har inverkat på resultatet. Eftersom projektet baseras på intervjuer och enkätsvar kan resultatets objektivitet ifrågasättas. Det finns en risk att projektgruppen inte kunnat göra en objektiv analys av intervjumaterial och enkätsvar på grund av att egna värderingar kan ha

påverkat den analytiska förmågan. De olika kommunikationsstrategierna som inkluderar intervju och enkätundersökning, har gett parterna olika möjligheter att kommunicera och därmed uttrycka sina åsikter och uppfattningar gällande de olika frågorna som ställdes. Detta kan i sin tur ha påverkat projektgruppens analys av detta material.

Mailinglistor för respektive agronominriktning, samt läsår användes för detta utskick. Det finns en risk att enkäten nått ut till studenter som aldrig påbörjat sin utbildning och att dessa har svarat på enkäten. Uppskattningsvis nådde enkäten 900 studenter. En exakt siffra gick inte att fastställa, vilket bidrar till osäkerhet gällande antalet tillfrågade studenter. En annan felkälla är att enkätens första delfråga "vilken årskurs läser du?" saknades. Detta korrigerades efter att 56 enkätsvar inkommit, vilket kan ha bidragit till att studenter feltolkat denna fråga.

3 CENTRALA BEGREPP

Hållbar utveckling och interdisciplinärt arbetssätt är två centrala begrepp som har en stark koppling till Agenda 2030 och arbetet för att uppnå målen inom agendan.

3.1 Hållbar utveckling

Hållbar utveckling är ett centralt begrepp i Agenda 2030. Begreppet är relevant därför att det är svårdefinierat och olika personer definierar det olika. Enligt Brundtlandrapporten innebär hållbar utveckling "*en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov*" (Brundtland et al. 1987). Hallgren och Ljung (2005) diskuterar hållbar utveckling som begrepp, och menar att det tidigare varit nytt och utmanande, till att vara ett klagörande begrepp som belyser viktiga delar i samhället, för att sedan bli spritt och använt i många olika sammanhang och därmed fått en mer osäker betydelse på grund av överanvändning.

3.2 Interdisciplinära arbetssätt

Det krävs interdisciplinaritet för att bemöta målen i Agenda 2030, eftersom de berör både samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga aspekter. Interdisciplinaritet är ett tvärvetenskapligt arbetssätt där teorier, begrepp och metoder som bidrar med kunskap från olika discipliner används (Lélé & Norgaard, 2005). Genom att arbeta interdisciplinärt kan olika analysätt och angreppssätt användas för att bemöta utmaningarna i Agenda 2030. De olika agronominriktningarna utgår från både samhällsvetenskaplig- och naturvetenskaplig bakgrund och har därför ett interdisciplinärt arbetssätt vid samverkan.

4. RESULTAT

4.1 SLU:s handlingsplan för Agenda 2030

Enligt SLU:s handlingsplan för Agenda 2030, "SLU:s underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling", uppfyller SLU nio av de 17 hållbarhetsmålen. Dessa mål anknyter till SLU som myndighet och inkluderar samtliga delar av universitetet, där både forskning och utbildning ingår. Handlingsplanen uttrycker att SLU "...har stor inverkan på att skapa, integrera och sprida kunskap som bidrar till att uppfylla..." dessa mål. Det uttrycks även att utökade resurser skulle bidra till att agendans mål kan behandlas ytterligare (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 1).

I underlagets tabellverk framgår det att agronomutbildningarna hanterar hållbarhetsmål 2, 12, 13 och 15, vilka är de mål som denna lägesrapport avser att behandla. Utöver dessa mål anser SLU att agronomutbildningarna även behandlar mål 3 och 7.

4.2 SLU:s inriktningsdokument

Utbildningsnämnden, som är ett gemensamt organ för SLU, har fastslagit strategier i ett inriktningsdokument för utbildning på grund- och avancerad nivå för år 2017-2020. Dessa utbildningsstrategier är konkretiserade utifrån SLU:s gemensamma strategi.

Inriktningsdokumentet utgör grunden för vilka perspektiv utbildningarna ska innehålla, däribland de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 (Pers. Med., Prorektor SLU, 2016; Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 2). Inriktningsdokumentet beskriver att SLU:s samlade utbildningsutbud ska svara mot studenterna, samhällets och arbetsmarknadens behov. Dokumentet uttrycker att SLU:s kunskap är högst relevant i samhällets arbete mot FN:s globala mål för hållbar utveckling. Dessutom uttrycks det att ökat fokus på hållbar utveckling inom utbildningarna skapar en kunskapsbas hos studenterna, vilket är en bra grund inför det kommande arbetslivet (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 2).

4.3 SLU Global

SLU Global upprättades år 2012 som en del i arbetet för *”politik för global utveckling”* (PGU) (SLU Global, 2016). Upprättandet av SLU global är ett steg i ledet att ytterligare förstärka arbetet med globala utvecklingsfrågor. Uppgifterna handlar om att analysera utvecklingsfrågor i ett bredare, fakultetsövergripande perspektiv för att lösa specifika problem. SLU Global har huvudsakligen haft fokus på doktorand och forskarnivå, men har nu påbörjat delaktighet i utbildningsfrågor på grund och avancerad nivå. SLU Global har ett samarbete med SIANI och den intervjuade medarbetaren vid SLU Global anser att de kompletterar varandra väldigt bra. SLU Global har en strikt vetenskaplig ansats medan SIANI kan uttala sig mer generellt om jordens specifika tillstånd (Pers. Med., Biträdande chef SLU Global, 2016).

4.4 SLU:s arbete med utbildningsfrågor

4.4.1 Programstudierektorer

Programstudierektorer ansvarar bland annat för att utveckla respektive programs progression och kvalitet, samt att bereda en utbildningsplan och ett ramschema som följer de ekonomiska ramar som beslutats i utbildningsnämnden (SLU, 2016, 1). Därtill har en programstudierektor mandat att besluta om smärre revideringar i befintliga kursplaner inom programmet. Uppdraget innefattar också uppföljning, analys och att rapportera till programnämnden om programmets akademiska progression och studenternas resultat, såväl kvalitativt som kvantitativt (SLU, 2016, 1).

4.4.2 Kursledare och föreläsares roll och inflytande

Kursledare, liksom föreläsare och lektorer har en direkt kommunikation med studenterna. Kursplanen och betygskriteriernas uppbyggnad är avgörande för vilken kunskap kursen förväntas generera samtidigt som kursansvariga och föreläsare, utifrån sin egen kunskap, har möjlighet att forma kursens struktur (SLU, 2016, 2). Kursledningens intressen och

värderingar kan även påverka kursinnehållet till den grad att kurs- och utbildningsplanen fortfarande följs.

Prorektorn tar upp att: *“Det är viktigt att vi har en bra utbildningsplan, men sen då kursplan. Som tydligt anger vilka mål som ska uppnås med kursen. Sen är ju utgångspunkten att läraren följer kursplanen och designar kursen och examinationen så att målen kan uppnås. Sen finns det säkert möjlighet att enstaka lärare inte lyckas med det. Och då gäller det ju att vi har ett bra utvärderingssystem.”* (Pers. Med., Prorektor SLU, 2016).

En lektor håller med i att de har stor möjlighet att påverka utbildningen och kurser: *“...jag är en av designerna. Forskare med lektortitel. Min roll i att påverka är ju stor i och med att jag var med och tog fram [programmet] så känner jag [att jag] har liksom auktoritet kan man säga, även om den inte är formell. Jag är ju inte studierektor utan jag är ju en av lärarna på programmet.”* (Pers. Med., Lektor - stad och land, 2016).

4.5 Agenda 2030:s implementering i agronomutbildningarna enligt SLU:s programstudierektorer

Vid intervju med programstudierektorer ställdes frågor om hur och på vilket sätt de globala hållbarhetsmålen 2, 12, 13 och 15 genomsyrar agronominriktningarna. Följande text inleds med lektor i landsbygdsutveckling, samt programstudierektorernas upplevelse av det generella innehållet av hållbar utveckling och Agenda 2030 i de olika agronominriktningarnas utbildningar.

Vid intervju med lektor i landsbygdsutveckling diskuterades hur Agenda 2030 implementeras i landsbygdsutvecklingsprogrammet: *“Ja den är ju noll. Vi pratar aldrig om Agenda 2030 ... Aldrig ska jag inte säga, det är klart att vi har nämnt det. Men det är ju inte så att det är någon sorts guideline eller riktlinje, eller guidar oss i planeringen av utbildningen.”* (Pers. Med., Lektor - stad och land, 2016).

Programstudierektor för mark/växtagronomprogrammet berättade att: *“...då kan jag väl säga det att återigen är det ju så att vi inte implementerar agenda 2030 i mark/växt utbildningen men däremot ska vi ju undervisa i/om hållbar utveckling inom programmet och vi ska se till att det finns en progression igenom programmet i utbildningen om hållbar utveckling.” ... “... jag tror inte det står i någon kursplan om Agenda 2030 men däremot finns det utbildningsplaner som det står om hållbar utveckling.”* (Pers. Med., Psr. mv. agr., 2016).

Programstudierektor för livsmedelsagronomprogrammet nämnde att begreppet Agenda 2030 ännu inte förekommer inom utbildningen, men att det bara är en tidsfråga innan det kommer appliceras i utbildningarna: *“Så begreppet Agenda 2030 har inte vi riktigt använt ännu ska jag säga när vi pratar programplanering och kurser och så vidare. För den är ändå tämligen ny och det kanske inte behöver vara en ursäkt men det har varit så mycket annat att fokusera på.” ... “...allt är ganska långa processer så jag tänker mig att det här är bara en tidsfråga innan vi får det som ett uttalat uppdrag att ordet eller begreppet Agenda 2030 ska dyka upp.”* (Pers. Med., Psr. livsm. agr., 2016).

4.5.1 Mål 2- “Ingen hunger”

Mål 2 handlar om att avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordbruk (FN, 2016). Vid frågan om huruvida mål 2 ingår i

agronomutbildningarna samt i specifika kurser berättade programstudierektorerna om deras inblick i hur detta globala hållbarhetsmål implementeras i utbildningen som de ansvarar för.

Programstudierektor för ekonomagronomprogrammet berättade att programmet är indelat i två spår, nationalekonomi och företagsekonomi. Detta mål konkretiseras mest i de kurser som ges för nationalekonomerna. De har på varje nivå av utbildningen minst en kurs där man tar upp just jordbruks- och miljöekonomifrågor och applicerar teorier och metoder på jordbruks och miljöekonomiska problem. Vad gäller företagsekonomerna så behandlas detta mål väldigt lite på grundnivå, däremot inkluderas det i några avancerade kurser (Pers. Med., Psr. ek. agr., 2016)

I husdjursagronomutbildningen ingår inte mål 2 "avskaffa hunger" i någon kursplan, anser programstudierektorn för husdjurprogrammet. Kursen "Tropical Livestock Production", som inte längre ingår i kursutbudet, berörde dock målet till viss del. Den framtida kursplanen för husdjursagronomprogrammet är i nuläget inte färdigutvecklad, vilket medför att hållbarhetsmålen inkludering inte är fastställd. En förbättrad nutrition behandlas inte heller i någon kursplan inom agronomprogrammet för närvarande, men hållbart jordbruk implementeras i samtliga kurser som innehåller jordbruksfrågor (Pers. Med., Psr. husd. agr., 2016).

Lektorn för landsbygdsutveckling nämnde kurser som berör Agenda 2030 i landsbygdsutvecklingsprogrammet: *"Globaliseringskursen, naturresurshanteringskursen, i development studies i fyran. Globaliseringskursen har livsmedelkedjan som exempel på globalisering, vi kunde ta ett annat exempel, men det passar bra med SLU, men det kommer ju inte ner på sådan konkret nivå."* (Pers. Med., Lektor - stad och land, 2016).

I livsmedelsagronomutbildningen är mål 2 ett brett mål som diskuteras i översiktliga termer under utbildningen, men är inte ett så kallat huvudfokus. Enligt programstudierektorn behandlas detta mål i kursen "Human Nutrition" och i de agronomprofilerade programkurserna (Pers. Med., Psr. livsm. agr., 2016).

Programstudierektor för mark/växtagronomprogrammet nämnde att: *"De kurserna i växtproduktion, alltså det finns en fältkurs i växtproduktion och det finns en stor växtproduktionskurs i årskurs tre. De är tydligt inriktade mot livsmedelsförsörjning och hållbart jordbruk."* (Pers. Med., Psr. mv. agr., 2016).

4.5.2 Mål 12- "Hållbar konsumtion och produktion"

Mål 12 syftar till att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster (FN, 2016). Programstudierektorerna, samt lektor i landsbygdsutveckling, blev tillfrågade om deras upplevelse av hur detta globala hållbarhetsmål implementeras i utbildningen som de ansvarar för.

Enligt programstudierektorn i ekonomi behandlas målet i flertalet kurser både inom national- och företagsekonomi. Tydligast är det i kursen om kvalitets- och miljöledningssystem. Vidare berörs detta mål i flera kurser på avancerad nivå, men i och med omstruktureringen av programmet och kursplaner möjliggörs att det kan implementeras i flera kurser även på grundnivå (Pers. Med., Psr. ek. agr., 2016).

Delmålet "att främja hållbara konsumtionsmönster" diskuterades med programstudierektor för husdjursprogrammet. Hen menade att i husdjursagronomutbildningen undervisas inte studenterna i konsumtionsmönster. Produktionsmönster diskuterar mycket, men det sker ingen undervisning om säkert produktionsmönster (Pers. Med., Psr. husd. agr., 2016).

Lektor i landsbygdsutveckling menade att: *"Vi får inte glömma introduktionskursen, därför där tas det också upp ganska grundläggande om jordbrukets villkor." ... "Globaliseringen tar ju också upp det, i alla fall som livsmedelskonsumtion i alla fall. Och fotavtryck och sådana saker."* (Pers. Med., Lektor - stad och land, 2016).

I livsmedelsagronomutbildningen behandlas mål 12 till viss del, där hållbarhet främst diskuteras på nationell nivå. Enligt programstudierektorn berörs detta mål delvis i den numera nedlagda kursen "Maten i samhällsdebatten". Däremot kommer hållbara konsumtions- och produktionsmönster att behandlas i den nya introduktionskursen och de nyutvecklade översiktskurserna (Pers. Med., Psr. livsm. agr., 2016).

4.5.3 Mål 13- "Bekämpa klimatförändringen"

Mål 13 syftar till att vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser (FN, 2016). Implementeringen av detta mål i de olika agronominriktningarna enligt programstudierektorer och lektor i landsbygdsutveckling citeras nedan.

Inom ekonomagronomutbildningen diskuteras inte denna fråga i kursutbudet, men den ingår i några forskningsprojekt. Däribland ett om hur utsläpp flyttas mellan olika nationer om skatt införs på exempelvis kött i en specifik nation. Detta möjliggör att forskningsresultat från dessa studier kan appliceras i kurser inom nationalekonomin (Pers. Med., Psr. ek. agr., 2016).

Programstudierektor för husdjursprogrammet anser att många hållbarhetsmål går emot varandra, som till exempel öppna landskap och kulturarv mot sänkta växthusgaser i form av sänkt metanproduktion. Många lärare är inte överens i frågor, så som metandebatten, vilket gör klimatfrågor i undervisningen komplex (Pers. Med., Psr. husd. agr., 2016).

Under intervjun med lektor i landsbygdsutveckling diskuterades klimatförändringarnas innehåll i landsbygdsprogrammet: *"...finns ju i developmentkursen, globaliseringskursen, väldigt mycket i masterkurserna. Det kommer som exempel i lokala perspektiv."* (Pers. Med., Lektor - stad och land, 2016).

Programstudierektor för livsmedel anser att detta mål genomsyrar utbildningen indirekt, men att inget kursmål eller programmål behandlar detta ämne. Det är dock en fråga som bör inkluderas som diskussionspunkt i de nya översiktskurserna (Pers. Med., Psr. livsm. agr., 2016).

Programstudierektor i mark/växt sade vid intervjun: *"Ja, det första jag tänker på där som ligger växtproduktion nära intill och markanvändning är ju naturligtvis hur vi ska kunna binda kol i marken t ex och hur vi ska kunna förhindra koldioxidutsläpp från mulljordar."* (Pers. Med., Psr. mv. agr., 2016).

4.5.4 Mål 15- "Ekosystem och biologisk mångfald"

Mål 15 handlar om att skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart nyttja skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald (FN, 2016). Här nedan följer citat från intervjuerna med programstudierektorer, samt lektor i landsbygdsutveckling, gällande hur detta mål berörs i de olika agronominriktningarna.

Programstudierektor för ekonomi sade att: *"Sådan här frågor diskuteras ju, och hur de diskuteras kan skilja sig mellan årskurserna. Vissa år har vi i introkursen haft en del föreläsningar kring, kanske inte bekämpa ökenspridningen, men vi har diskuterat vissa år hur man brukar skogar, vissa år om djuretik, främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem..."* (Pers. Med., Psr. ek. agr., 2016).

Programstudierektor för husdjursprogrammet menar att mål 15 berörs i flera delar av husdjursagronomutbildningen. Biologisk mångfald ses numera som en resurs, som tidigare ansågs vara en belastning i produktionen. Markförstörelse och ökenspridning berörs inte direkt (Pers. Med., Psr. husd. agr., 2016).

Lektor i landsbygdsutveckling sade under intervjun att: *"Naturresurshantering och ekologi för samhällsvetare. I år var det en kandidatuppsats som handlade om olika alternativa skogsbruksformer. Det är alltid några uppsatser som tar upp det. Det blir också svar på frågan hur det märks att studenter är intresserade av miljöfrågor; det märks i uppsatsämnena."* (Pers. Med., Lektor - stad och land, 2016).

Enligt programstudierektor för livsmedelsprogrammet behandlas inte detta mål i någon större utsträckning. Däremot berörs landbaserade ekosystem i kursen "Lantbrukets växtproduktion" (Pers. Med., Psr. livsm. agr., 2016).

Programstudierektor för mark/växtprogrammet sade att: *"Alltså det är lite återigen det här med markförstörelse är naturligtvis någonting som vi tar upp och diskuterar. Nu på grundkursen var det t ex. en av studenterna som skrev sin uppsats om både igenväxning av jordbruksmark men också om åkermark, städer och bygg av vägar osv."* (Pers. Med., Psr. mv. agr., 2016).

4.6 Förändring och framtiden

SLU har genomfört en ny utformning av utbildningsplanerna och kursutbudet inom agronomutbildningarna som introducerades hösten 2016 (SLU, 2016, 3). Kursutbudet och kursernas omfattning har förändrats med tydliga riktlinjer att hållbar utveckling ska ingå i utbildningsplanen. Ett kvalitetssäkringssystem som ska ersätta dagens utbildning- och kursutvärderingssystem håller på att utvecklas, där typ-standarder ska tas fram över vilka kunskaper som ska uppnås. Indikatorer ska finnas för att upptäcka brister, och dialoger ska genomföras med lärare, programstudierektorer, programnämnd och prorektor (Pers. Med., Prorektor SLU, 2016).

4.7 Enkätundersökning

Den elektroniska enkäten skickades till samtliga studenter antagna till ett agronomprogram mellan år 2011 och 2016 (ca 900 stycken). Totalt svarade 168 studenter på enkäten, vilket motsvarar ca 18 % av de kontaktade studenterna (Diagram 1). Flest svar kom från husdjursagronomstudenter (43 svar). Detta följt av landsbygdsutveckling (42 svar), ekonomi

(35 svar), mark/växt (25 svar) och livsmedel (23 svar) (Diagram 1). Studenter i årskurs fyra har till störst utsträckning svarat på enkäten, med undantag för mark/växtstudenter, där årskurs fem stått för flest av svaren för inriktningen. Frågorna i enkäten presenteras i Bilaga II.

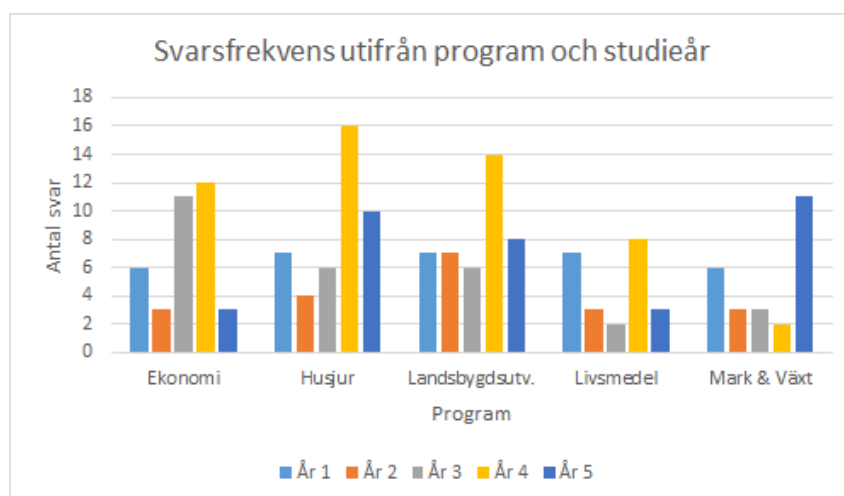

Diagram 1: Svarsfrekvens fördelat över program och studieår.

Nedan följer ett utplock av citat från enkätsvaren där studenterna haft möjlighet att lämna kommentarer, samt diagram för lämpliga enkätfrågor.

4.7.1 Definition av begreppet hållbarhet

Exempel på svar som inkommit beträffande begreppet hållbarhet följer nedan.

Tabell 2: Studenternas definition av begreppet hållbarhet.

<i>"Slitet ord, men hyfsat bra ord för miljövänligt och resurseffektivt."</i>
<i>"Urvattnat begrepp, få vet innebörden."</i>
<i>"Långsiktigt, samarbete, livsglädje, nytänkande."</i>
<i>"Tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov."</i>
<i>"Ansvarsfullt nyttjande och hänsyn till miljö, sociala och ekonomiska aspekter"</i>
<i>"ett arbetssätt som fungerar socialt, ekonomiskt och klimatmässigt, inte förstör för framtida generationer eller på andra delar av jorden."</i>

4.7.2 Intresse för hållbar utveckling

Beträffande frågan om ett intresse för hållbar utveckling (lokalt och globalt) har påverkat valet av utbildning är resultatet förhållandevis enigt. 34 % av studenterna anser att ett intresse för hållbar utveckling i mycket hög grad påverkat valet av utbildning och 35 % anser att det påverkat valet i hög grad. 24 % anser att valet påverkats i låg grad, medan 7 % anser att valet inte påverkats alls av ett intresse för hållbar utveckling.

4.7.3 Intresse för arbete med hållbar utveckling

Majoritet av studenterna (87 %) som fyllt i enkäten är intresserade att arbeta med hållbar utveckling efter sin utbildning. Av kommentarerna framgår det att det finns intresse för arbete med hållbar utveckling både nationellt och internationellt.

4.7.4 Implementering av mål 2 i utbildningen

Diagram 2 illustrerar svarsfördelningen i frågan om utbildningen främjar en tryggad livsmedelsförsörjning, förbättrad kosthållning och ett hållbart jordbruk. 35 % av studenterna anser att utbildningen behandlar mål 2 i mycket hög grad, 51 % anser att målet behandlas i hög grad, 13 % anser att målet behandlas i låg grad och 1 % anser att målet inte behandlas alls.

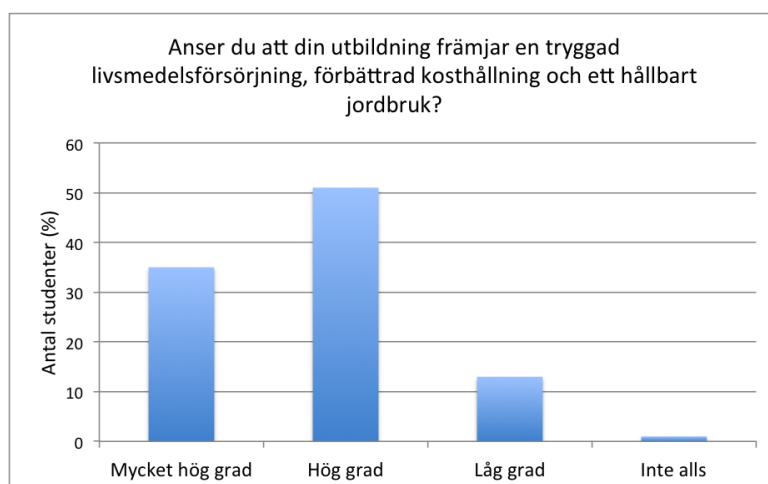

Diagram 2: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 2 i utbildningen.

Nedan följer exempel på svar som inkommit beträffande implementeringen av mål 2 i agronomutbildningen.

Tabell 3: Citat av studenter hur de upplever att mål två behandlas i utbildningen.

<i>"frågan är vad det "hållbara" jordbruket är, men vi får ju lära oss grunden i alla fall."</i> (Ekonomagronom, åk. 3).
<i>"Jag anser att utbildningen omfattar detta i hög grad, att effektivisera livsmedelsförsörjningen både ekonomisk och resursmässigt. Anser att det finns ytterligare utrymme för att behandla den internationella frågan. Då syftar jag på den tredje världen och även (Nord)-Amerika och övriga Europa för att få en bild av hur olika delar av världen förhåller sig till/blir utsatta för problematiken i resursanvändning och hållbar utveckling."</i> (Husdjursagronom, åk. 4).
<i>"Nej, eftersom det är för lite jordbruksvetenskap i agronomprogrammet med inriktning på landsbygdsutveckling. Det är pinsamt att kalla sig agronom med så lite kunskap om faktiskt jordbruk."</i> (Landsbygdsutvecklingsagronom, åk. 3)
<i>"Men en tydligare koppling mellan de senare leden i livsmedelskedjan och jordbruket behövs."</i> (Livsmedelsagronom, åk. 5).
<i>"Ökad produktion (tryggad livsmedelsförsörjning) tas ofta upp, lite mer sällan diskuteras hållbart jordbruk."</i> (Mark/växtagronom, åk. 5).

4.7.5 Implementering av mål 12 i utbildningen

Diagram 3 illustrerar svarsfördelningen i frågan om utbildningen arbetar för att säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster. 23 % av studenterna anser att utbildningen behandlar mål 12 i mycket hög grad, 54 % anser att målet berörs i hög grad, 21 %, anser att målet behandlas i låg grad och 2 % anser att utbildningen inte alls behandlar detta mål.

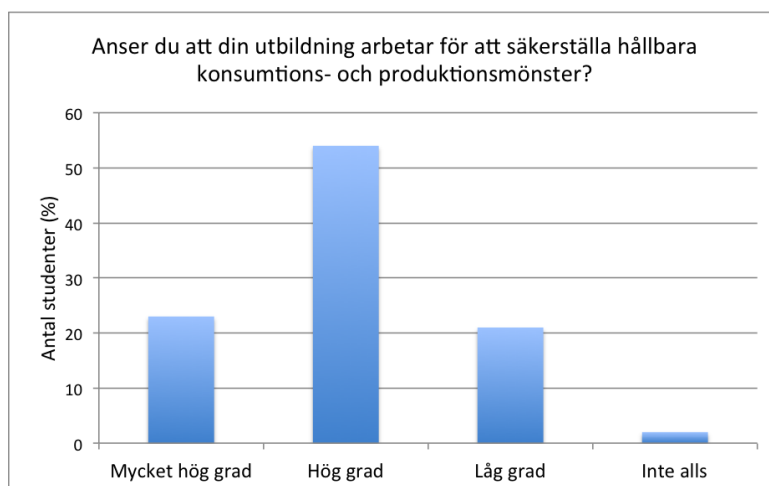

Diagram 3: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 12 i utbildningen.

Nedan följer ett utplock av citat från studenter beträffande implementeringen av mål 12 i agronomutbildningen.

Tabell 4: Citat av studenter hur de upplever att mål 12 behandlas i utbildningen.

<i>“De flesta kurser utgår från traditionell ekonomisk teori, vilken i hög utsträckning, har visat sig vara ohållbar.” (Ekonomagronom, åk. 3).</i>
<i>“Hållbara produktionsmönster: ja. Kanske inte hållbara konsumtionsmönster till lika stor del. Utbildningarna fokuserar mycket på produktionsdelen.” (Husdjursagronom, åk. 4).</i>
<i>“Vi har inte pratat så mycket om konsumtion och produktion, förutom att man måste konsumera mer mjölk för öppna landskap (=för mig inte hållbart).” (Landsbygdsutveckling, åk. 2).</i>
<i>“Men ännu mer intressant hade det varit om man satsade ytterligare på att väva in hållbarhetsaspekter i förädlingsledet.” (Livsmedelsagronom, åk. 5).</i>
<i>“Delvis. Det är mycket faktakunskaper om så här ser det ut idag men det skulle behöva bli bättre på att belysa utmaningar i framtidens lantbruksproduktion och vilken kunskapsbrist som finns och som skulle behöva utökas.” (Mark/växtagronom, åk. 5).</i>

4.7.6 Implementering av mål 13 i utbildningen

Diagram 4 illustrerar svarsfördelningen i frågan om utbildningen behandlar hanteringen av klimatförändringar och dess konsekvenser. 14 % av studenterna anser att utbildningen behandlar mål 13 i mycket hög grad, 57 % anser att målet berörs i hög grad, 27 %, anser att målet behandlas i låg grad och 2 % anser att utbildningen inte alls behandlar detta mål.

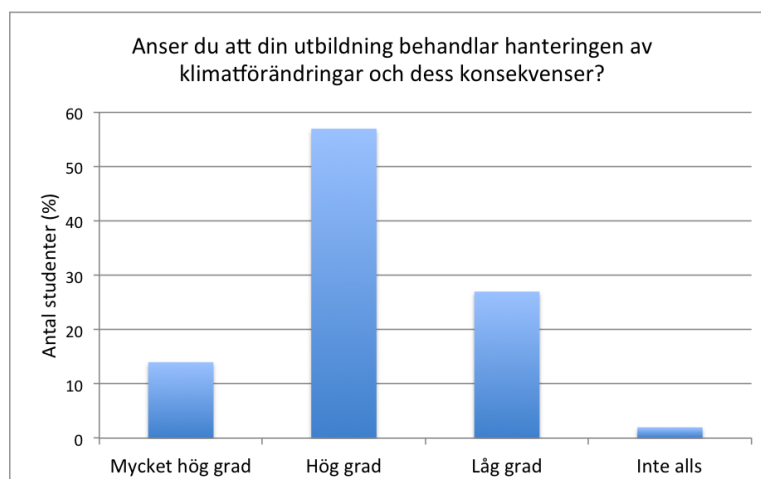

Diagram 4: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 13 i utbildningen.

Exempel på svar som inkommit beträffande implementeringen av mål 13 i agronomutbildningen följer nedan.

Tabell 5: Citat av studenter hur de upplever att mål 13 behandlas i utbildningen.

<i>"Ja flera substitut till olika nulägesresurser brukar diskuteras." (Ekonomagronom, åk 4).</i>
<i>"Inte till den mån jag skulle önska. Brist på hur klimatförändringarnas konsekvenser faktiskt påverkar livsmedelsproduktionen." (Husdjursagronom, åk 4).</i>
<i>"Ofta på ett slentrianmässigt sätt." (Landsbygdsutveckling, åk 5).</i>
<i>"Det brukar man prata om i utbildningen. Hur framtidens jordbruk kan se ut. Oftast är det en fråga om kvalitet och livsmedelssäkerhet." (Livsmedelsagronom, åk 5).</i>
<i>"Nej. Upplever att man ofta vill sopa jordbrukssektorns miljöpåverkan under mattan. Det pratas alltid om hur fantastiskt svenskt jordbruk är men denna "sanning" ifrågasätts aldrig och granskas inte kritiskt." (Mark/växtagronom, åk 5).</i>

4.7.7 Implementering av mål 15 i utbildningen

Diagram 5 illustrerar svarsfördelningen i frågan om utbildningen innefattar arbete mot ett hållbart nyttjande av ekosystem, förhindrar minskningen av biologisk mångfald samt hindra markförstöring. 19 % av studenterna anser att utbildningen behandlar mål 15 i mycket hög grad, 52 % anser att målet berörs i hög grad, 26 %, anser att målet behandlas i låg grad och 3 % anser att utbildningen inte alls behandlar detta mål.

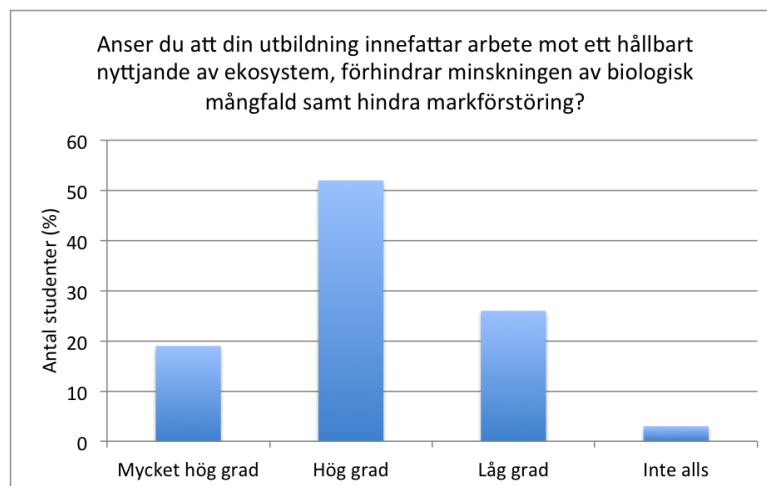

Diagram 5: Illustration av svarsfördelningen för implementering av mål 15 i utbildningen.

Nedan följer ett utplock av citat beträffande implementeringen av mål 15 i agronomutbildningen.

Tabell 6: Citat av studenter hur de upplever att mål 15 behandlas i utbildningen.

<i>"Fokus ekonomi. Tror detta slår igenom mer i andra inriktningar för agronomprogrammet."</i> (Ekonomagronom, åk. 4).
<i>"Vi tar till viss del upp detta. Och då syftar det främst till att djur, genom sitt betande bidrar till biologisk mångfald. Så mycket mer än så har vi inte behandlat frågan. Genetisk diversitet behandlas inom utbildningen och anses, enligt mig också vara av intresse för hållbar utveckling. Att ta till vara på, och behålla genetiskt anlag (som kanske inte anses fylla något syfte idag), är av stor betydelse för att säkra framtidens animalieproduktion och djurliv."</i> (Husdjursagronom, åk. 4).
<i>"Det tas upp i ganska hög grad, men skulle inte säga att det innefattar arbete mot hållbart nyttjande, snarare informerar om dessa aspekter."</i> (Landsbygdsutvecklingsagronom, åk. 3).
<i>"Inget vad jag har märkt av. Endast via kurser från andra utbildningar och då är det på basnivå."</i> (Livsmedelsagronom, åk. 5).
<i>"Många föreläsare förespråkar ekologiskt samt biologisk mångfald."</i> (Mark/växtagronom, åk. 2).

4.7.8 Ytterligare förankring av hållbar utveckling

Beträffande frågan om hållbar utveckling ytterligare kan förankras i utbildningen anser majoriteten (77 %) av studenterna att det är möjligt, medan 23 % anser motsatsen. En del av studenter anser att hållbar utveckling bör implementeras i större utsträckning i utbildningen än vad den gör idag. Det påtalas också att hållbar utveckling bör vara ett återkommande moment under hela utbildningen och ingå i samtliga kurser. Nedan följer ett utplock av citat från studenter beträffande ytterligare förankring av hållbar utveckling i agronomutbildningen.

Tabell 7: Citat över hur studenter tänker om hållbar utveckling bör förankras mer i utbildningen.

<i>"Och den bör ej förankras mer." (Ekonomagronom, åk. 4).</i>
<i>"Mer fokus på problemlösning och aktuella frågor bör tas upp i utbildningen. Tänka mer globalt istället för lokalt." (Husdjursagronom, åk. 4).</i>
<i>"Hållbar utveckling kan lätt bli fluff, ord som måste nämnas, men som urvattnas. Man måste hela tiden jobba med att se till att begrepp som t.ex. hållbar utveckling inte urvattnas. Visa fler exempel som uppvisa hållbar utveckling etc." (Landsbygdsutvecklingsagronom, åk. 3).</i>
<i>"Ja, man skulle kunna lägga mer vikt vid kommuner och offentlig verksamhet. Många gånger diskuteras det på antingen global nivå eller individnivå." (Landsbygdsutveckling åk. 2).</i>
<i>"Det ska vara ett mer återkommande moment i utbildningens alla kurser. Det diskuteras ofta i översiktskurserna, men sällan i mer programspecifika kurser. Utvidga också begreppet utöver att bara handla om ekologiskt och konventionellt lantbruk." (Livsmedelsagronom, åk. 4).</i>
<i>"Prata mer om förebyggande åtgärder (inte bara hantering av dem) och vidga perspektiven från lokalt till globalt (även diskutera olika produktionsformer i högre grad, ofta väldigt mycket fokus på konventionella system)." (Mark/växtagronom, åk. 5).</i>

4.7.9 Kännedom om Agenda 2030

I frågan om studenterna känner till Agenda 2030 angav drygt hälften (51 %) att de känner till Agenda 2030. Av de kommentarer som inkommit framgår det att den huvudsakliga källan till kunskap om agendan är via utbildningen, men också utifrån eget engagemang och intresse.

5 DISKUSSION

5.1 Kommunikationens väg mellan SLU:s ledning och agronomstudenter

Kommunikationen mellan ledning och student angående hur Agenda 2030 implementeras i utbildningen förväntas vara viktig för att förstå vilka delar av Agenda 2030 som når fram till studenterna. Kommunikation kan uttrycka sig på olika sätt beroende på vem man är, vilka erfarenheter, samt vilket perspektiv man har på dessa frågor. Detta förväntas bidra till svårigheterna att komma överens om metoder och prioriteringar för att nå målen i Agenda 2030 och hur dessa ska implementeras i agronomutbildningarna.

5.2 Kommunikationens väg via inriktningsdokumentet och handlingsplanen

Enligt inriktningsdokumentet ska det uttryckligen finnas en förankring till globala samhällsutmaningar som klimatförändringar, mat- och vattenförsörjning samt djurs och människors hälsa i SLU:s utbildningar på grund- och avancerad nivå (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 2). Det kan diskuteras huruvida det verkligen finns en förankring i agronomprogrammen och i vilken omfattning. Det är dock svårt att dra slutsatser eftersom det har varit stor variation i svaren från både genomförda intervjuer och enkätundersökning. Handlingsplanen kan uppfattas som ett kommunikationsmedel där SLU som myndighet uttryckt sitt arbete för Agenda 2030 i sin verksamhet. Dokument kan genom sin redovisning

även användas som ett underlag för de verksamheter som SLU bedriver i relation till agendans mål, vilket innebär att interdisciplinaritet är närvarande i arbetet.

Inriktningsdokumentet upplevs som en intern kommunikationsmetod eftersom den uttrycker varför SLU har en viktig roll i arbetet mot de globala hållbarhetsmålen och på vilket sätt hållbar utveckling i utbildningarna ska öka ytterligare. Detta tyder på ett engagemang och intresse från SLU som myndighet att sträva efter ytterligare implementering av hållbarhetsfrågor i utbildningarna år 2017-2020.

5.3 Kommunikationens väg via programstudierektorer

Programstudierektorerna ansvarar för utbildningarnas utveckling samt kvalitet och har mandat att ändra kursplaner inom programmet (Sveriges lantbruksuniversitet, 2016, 3). Detta innebär att programstudierektorerna har ett stort ansvar över utbildningarnas kursutbud och möjlighet att påverka kursens innehåll. Vid intervju med prorektor betonades vikten av att ha en tydlig kursplan som tydligt anger vilka mål som ska uppnås med kursen för att inte riskera att exempelvis hållbarhetsaspekter utesluts i undervisningen. Utöver vikten av tydliga kursplaner kan även personliga värderingar och intressen spela roll vid planering av undervisning från kursansvariga och föreläsare. Det framgick av programstudierektor i husdjursagronomprogrammet att det i en del fall finns en problematik i undervisningen, då föreläsarna innehar motstridiga värderingar, och forskar inom olika områden. Detta kan leda till konflikter och ett behov av ytterligare perspektivtagande i undervisningen gällande vissa klimatfrågor som är motstridiga varandra. Frågor gällande biologisk mångfald och öppna landskap i relation till minskade, metangasutsläpp är ett sådant exempel.

5.4 Kommunikationens väg till studenter

Vad SLU kommunicerar och undervisar i kurser återspeglas i studenternas upplevelser och engagemang kring hållbar utveckling. Studenters uppfattning om hållbar utvecklings innebörd kan påverka vilken syn de har på de globala hållbarhetsmålen och Agenda 2030. Studenternas uppfattning kan indirekt svara på hur SLU:s kommunikation mellan olika instanser har fungerat, men kan också spegla studenternas egna intressen kring dessa frågor. De citat som presenteras i resultatet till frågan om *"vad hållbarhet betyder för dig"* visar att det finns likheter med definitionen av hållbar utveckling från Brundtlandrapporten: *"En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov"* (Brundtland et al. 1987). Ett exempel på detta är att en student har svarat: *"Tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov."*

Många av svaren till samma fråga liknar varandra och många av studenterna har uttryckt samma sak men använt olika ord för det. Dessa två citat pekar på detta: *"Ansvarsfullt nyttjande och hänsyn till miljö, sociala och ekonomiska aspekter"* samt *"ett arbetssätt som fungerar socialt, ekonomiskt och klimatomfattigt, inte förstör för framtida generationer eller på andra delar av jorden."*

Detta pekar också på att studenter på SLU har en gemensam bild av vad hållbar utveckling innebär. Kan denna gemensamma bild bero på en prägning av det SLU inkluderat i utbildningen? Det finns också osäkerhet kring begreppets definition eftersom det används i så många olika sammanhang. Hallgren och Ljung (2005) skriver att hållbar utveckling kan

betraktas med viss skepsis och detta bekräftar vissa studenter också utifrån svaren i enkäten: *"Urvattnat begrepp, få vet innebörden."* och *"Slitet ord, men hyfsat bra ord för miljövänligt och resurseffektivt."*

Begreppet innebär också olika saker för olika personer. Ett intressant svar från en student är att hållbarhet är *"långsiktigt, samarbete, livsglädje, nytänkande"*. Detta citat är ett exempel på att alla tolkar och värderar hållbar utveckling olika. Vi har olika perspektiv på vad hållbar utveckling innebär. Att ett begrepp med så frekvent användning uppfattas så olika ställer höga krav och försvårar arbetet med agendans frågor då delaktiga parter uppfattar uppgiftens syfte och mål olika.

Hållbar utveckling är inte bara kopplat till studenternas utbildning, det är också kopplat till vad studenterna vill arbeta med efter dem har tagit sin examen. SLU Global har genom sin verksamhet en tydlig koppling till Agenda 2030. Intervjun med SLU Globals medarbetare tyder på att dessa frågor, som initialt inkluderat verksamheten på forskarnivå, nyligen har börjat implementeras i utbildningarna. Detta tyder på att det finns ytterligare utrymme för att inkludera SLU Globals kompetens på utbildningsnivå. Att inom SLU Global prioritera utbildningsfrågorna högre skulle kunna innebära att fler globala aspekter kan inkluderas i undervisningen, samtidigt som programstudierektorer, kursansvariga och föreläsare skulle kunna stöttas i arbetet med att implementera Agenda 2030 i utbildningarna. SLU Global kan också vara en nyckelkomponent för att svara på en av projektets frågeställningar *"Vad är agronomstudenternas kunskap och engagemang kring Agenda 2030?"* SLU Global kan fungera som en inspirationskälla för studenter för att öka deras engagemang för hållbar utveckling internationellt.

I enkäten besvarade inte bara studenterna på frågan om vad hållbar utveckling innebär för dem. De svarade också på frågor angående hur väl målen i Agenda 2030 genomsyrar deras utbildning och om agendans innehåll förekommer i deras utbildning. Det är svårt att kategorisera agronomutbildningarna efter varje mål eftersom målen skär över alla ämnesområden och vi anser att det krävs interdisciplinära arbetssätt för att hantera dem, samt för att arbeta mot målen. I denna del av diskussionen har vi trots detta valt att, under mål 2, enbart inkludera citat från livsmedel och mark/växt då mycket i dessa utbildningar går att koppla till detta mål. Citat från programstudierektorn för livsmedelsprogrammet har valts i jämförande syfte. För mål 12 har studenter från husdjur- och ekonomprogrammet valts och rektor från husdjursprogrammet. För mål 13 har studenter från landsbygdsutvecklings- och ekonomprogrammet valts och rektor från ekonomprogrammet. För mål 15 har studenter från mark/växt- och landsbygdsutvecklingsprogrammet valts, samt lektor från landsbygdsutvecklingsprogrammet och rektor från mark/växtprogrammet.

Studenternas upplevelser kring hur väl Agenda 2030 förekommer i deras utbildning pekar på till vilken grad SLU som myndighet lyckas kommunicera innehållet i agendan. Konflikter mellan olika discipliner kan dyka upp eftersom alla olika agronominriktningar har olika prioriteringar och det kan bli en fråga om resursfördelning. Det finns olika uppfattningar kring om, och till vilken grad målen är närvarande i utbildningarna. Övervägande del av studenterna som medverkade i enkätundersökningen ansåg att samtliga fokusmål behandlas i hög grad. Dock är sågs antydande till att fokusmålen behandlas mer i vissa program än andra, då svaren skiljde sig mellan de olika inriktningarna.

I kommande stycken diskuteras hur programstudierektorer tolkar att målen finns med i respektive utbildning, samt hur studenter uppfattar att målen genomsyrar deras utbildning.

5.5 Mål 2 - "Ingen hunger"

Intervjuerna ger en generell bild av att programstudierektorerna anser att agendans innehåll diskuteras i översiktliga termer men inte huvudfokus i respektive utbildning. Studenternas kommentarer pekar på att de har mer insyn i hur mycket av det faktiska innehållet i agendan som genomsyrar deras utbildning jämfört med programstudierektorerna.

Programstudierektorn för livsmedelsprogrammet bekräftar detta genom att säga att *"mål 2 är ett brett mål som diskuteras i översiktliga termer under utbildningen, men är inte ett så kallat huvudfokus."* Studenternas svar angående om mål 2 finns med i deras utbildning föreslår:

"Men en tydligare koppling mellan de senare leden i livsmedelskedjan och jordbruket behövs". En

annan student menar att utbildningen: *"...skulle behöva bli bättre på att belysa utmaningar i framtidens lantbruksproduktion och vilken kunskapsbrist som finns och som skulle behöva utökas"*.

Dessa svar tyder på att det behövs en tydligare koppling mellan leden i livsmedelskedjan och med jordbruket samt att det finns fokus på ökad produktion men mindre fokus på hållbart jordbruk.

5.6 Mål 12 - "Hållbar konsumtion och produktion"

Under mål 12 bekräftar en student det som en programstudierektor har berättat; *"I husdjursagronomutbildningen undervisas inte studenterna i konsumtionsmönster."* Studenten skriver att det är fokus på produktionsmönster men inte lika stor del på konsumtionsmönster *"Hållbara produktionsmönster: ja. Kanske inte hållbara konsumtionsmönster till lika stor del."* En annan student berättar att det kanske inte alltid är fokus på hållbarhet eftersom personen anser att många kurser utgår från en traditionell ekonomisk teori *"De flesta kurser utgår från traditionell ekonomisk teori, vilken i hög utsträckning, har visat sig vara ohållbar"*. Är det relevant för agronomer att belysa hållbara konsumtionsmönster i utbildningarna, när det är främst den primära livsmedelsproduktionen som vi får ämneskompetens inom?

5.7 Mål 13 - "Bekämpa klimatförändringen"

Flera programstudierektorer nämner att målen inte finns med utbildningen i form av litteratur eller i föreläsningar, men det dyker upp inom forskning och uppsatser. En programstudierektor nämner *"Inom ekonomagronomutbildningen diskuteras inte denna fråga i kursutbudet, men den ingår i forskningsprojekt."* Ett resultat av detta är att forskningen kan appliceras i kurser inom nationalekonomin. En annan rektor berättar *"en av studenterna skrev sin uppsats om både igenväxning av jordbruksmark men också om åkermark, städer och bygg av vägar."*

Studenter nämner att alternativ till nuvarande resurser diskuteras *"Ja flera substitut till olika nulägesresurser brukar diskuteras"*. En annan student svarar att innehållet i mål 13 nämns men att det ofta behandlas utifrån gammal vana och i förbifarten *"ofta på ett slentrianmässigt sätt."*. Svaren på om mål 13 genomsyrar utbildningen har gett olika samt spretiga svar vilket gör det svårt att definiera om det finns några samband, likheter eller olikheter mellan studenters och rektors svar.

5.8 Mål 15 - "Ekosystem och biologisk mångfald"

Även för mål 15 nämndes att innehållet tas upp i uppsatser: *"det var en kandidatuppsats som handlade om olika alternativa skogsbruksformer. Det är alltid några uppsatser som tar upp det. Det blir också svar på frågan hur det märks att studenter är intresserade av miljöfrågor; det märks i uppsatsämnena."* För mål 15 är det lättare att urskilja vad studenterna anser om hur innehållet i målet genomsyrar utbildningen. Det är möjligt att det är ett tydligare ämne som går att koppla till olika kurser. En student nämner att innehållet i målet tas upp i ganska hög grad, dock innefattar det arbete mot hållbart nyttjande *"Det tas upp i ganska hög grad, men skulle inte säga att det innefattar arbete mot hållbart nyttjande, snarare informerar om dessa aspekter."* En annan student berättar att *"Många föreläsare förespråkar ekologiskt samt biologisk mångfald"*. Detta tyder också på att det är ett ämne som genomsyrar kurser och utbildning och att studenter blir uppmärksammade på det. Däremot kan hanteringen kring föreläsares "förespråkande" av olika produktionsmetoder diskuteras, då ställningstagandet till exempelvis ekologisk eller konventionell livsmedelsproduktion är en komplex fråga.

5.9 Sammanfattande diskussion

Handlingsplanens översiktliga karaktär gör att det svårt att kunna ifrågasätta SLU:s verksamhet för Agenda 2030 och dess omfattning. Utifrån svaren på enkäten och utifrån svaren på intervjuerna har det framkommit delade meningar kring hur väl agendan appliceras i utbildningarna. Därför går det att ifrågasätta om SLU lyckas implementera handlingsplanen och inriktningsdokumentet.

Kan det vara så att Agenda 2030 genomsyrar agronomutbildningarna, men att den aldrig nämns vid namn då den är integrerad i utbildningen? I syfte att öka studenters kunskap och engagemang kring FN:s hållbarhetsmål, behöver agendan framträda tydligare i utbildningen. Detta tror vi möjliggörs till större utsträckning i det nya ramschemat för agronomutbildningen (300 hp), då många studierektorer tycks sätta ett värde i att den nya agronomutbildningen har tillkommit. Detta förhållningssätt kan förväntas möjliggöra att förändringar lättare kan ske. Programstudierektor i livsmedelsagronomprogrammet berättade under intervjun att begreppet hållbar utveckling har implementerats i större utsträckning i det nya programmet, på grund av att kursutbudet och kursernas omfattning har förändrats med tydliga riktlinjer att hållbar utveckling ska ingå i utbildningsplanen. Prorektor nämnde även att man i nuläget arbetar för att hållbar utveckling ska ingå i kursplanerna för de olika utbildningarna.

Det går även att diskutera huruvida samtliga aspekter i fokusmålen ska behandlas i agronomutbildningarna. Ett delmål som flera programstudierektorer ansåg inte berördes var frågan om "hållbara konsumtionsmönster". Programstudierektor i husdjur menade i intervjun att konsumtion inte diskuteras i utbildningen, utan endast som en sekundär effekt. Hen ansåg att det inte är upp till SLU att indoktrinera studenter i dessa värderingar, utan det är upp till studenter att själv komma fram till sin åsikt i denna fråga.

6 SLUTSATS

Det finns fördjupade kunskaper kring specifika områden av hållbar utveckling, men det finns inte lika mycket övergripande kunskap om hållbar utveckling och Agenda 2030 hos studenterna. Utifrån intervjuresultaten och enkäten ses tendenser till att studenter har mer kunskap om hållbar utveckling än vad de själva tror. De nya agronomprogrammen möjliggör förändring inom ett flertal områden i SLU:s arbete mot att implementera hållbarhet i

utbildningarna. I denna förändringsprocess kan det vara strategiskt att utnyttja nya resurser till att säkerställa agendans tillämpning genom att involvera SLU Global i utbildningarna på grund- och avancerad nivå. Det finns även potential att använda det nya kvalitetssäkringssystemet för att säkerställa att Agenda 2030 genomsyrar samtliga agronomutbildningar. I dagsläget tycks det finnas ett tolkningsutrymme i både inriktningsdokument och kursplaner som gör det osäkert hur hållbarhetsfrågor ska kommuniceras till studenter. Det är viktigt med tydliga kursplaner där det uttryckligen står beskrivet hur hållbarhetsaspekter ska implementeras i utbildningarna. För att samtliga av fokusmålen i Agenda 2030 ska uppnås krävs interdisciplinärt arbetssätt mellan agronomutbildningarna för att studenter gemensamt ska erhålla ökad kompetens inom hållbar utveckling. För att uppnå detta i agronomutbildningarna kan det vara givande att samverka i gemensamma projekt på avancerad nivå, då studenterna har hunnit skapa sig en grundläggande kunskapsbas inom sitt område.

REFERENSER

Böcker och dokument

Bakka J.F., Fivelsdal E., Lindkvist L. (2006). *Organisationsteori*. 2. Uppl. Malmö. Liber AB

Hallgren L. & Ljung M. (2005) *Miljökommunikation*. Lund. Studentlitteratur AB.

Hallin A. & Karrbom Gustavsson T. (2012) *Projektledning*. Malmö. Liber AB

Kvale S. & Brinkmann S. (2015). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. Uppl. Lund. Studentlitteratur

Lélé, S. & Norgaard, R. B. (2005). *Practicing interdisciplinarity*. 55. Uppl. BioScience, 11, ss 967–975.

Sveriges lantbruksuniversitet. (2016).

1. *SLU:s underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Uppsala. (SLU ID.ua 2016.2.6-1646)
2. *Inriktningsdokument för utbildning på grund- och avancerad nivå 2017-2020*. Uppsala. (SLU ID.ua 2016.1.1.1-3768)
3. *Rektors delegationsordning*. Uppsala. (SLU ID.ua 2016.1.1.1-1309)

SLU Global. (2016). *SLU Global Annual Report 2015*. Uppsala. SLU Global

Brundtland, G., Khalid, M., Agnelli, S., Al-Athel, S., Chidzero, B., Fadika, L., Hauff, V., Lang, I., Shijun, M., de Botero, M. M. & others (1987). *Our common future*. Oxford University Press.

Internet

Förenta Nationerna (FN) (2016) <http://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda-2030-globala-mal-for-hallbar-utveckling/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/> (2016-11-28)

Globala målen (2016). *För hållbar utveckling*. <http://www.globalamalen.se/om-globala-malen/> (2016-11-25)

Regeringskansliet (2016). *Globala målen och Agenda 2030*. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/> (2016-11-22)

SLU (2016).

1. *Utbildningsnämnden*. <https://internt.slu.se/utbildning-forskning-foma/utbildning/grund--och-avancerad-utbildning/utbildningsnamnden/utbildningsorgan/utbildningsnamnden/> (2016-11-22)
2. *Planera och genomföra kurs: kursledare* <https://internt.slu.se/utbildning-forskning-foma/utbildning/grund--och-avancerad-utbildning/planera-och-genomfora-kurs/kursledare/> (2016-11-25)

3. Om övergång till nya agronomprogram <https://student.slu.se/sw-nyheter/2016/6/om-overgang-till-nya-agronomprogram/?si=42F164D1CBDEC8F6E1B2D231E0B2A02C&rid=905894996&sn=sluEpi6-prodSearchIndex> (2016-11-28)

Stockholm Resilience Centre (2016). *How food connects to all the SDGs*.
<http://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-how-food-connects-all-the-sdgs.html> (2016-16-25)

Icke publicerat material

Informant. SIANI. [personligt meddelande]. 2016-11-18.

Biträdande chef. SLU Global. [personligt meddelande]. 2016-11-10.

Prorektor. SLU. [personligt meddelande]. 2016-10-28.

(Psr. ek. agr.) Programstudierektor för ekonomagronomprogrammet. SLU. [personligt meddelande]. 2016-10-24.

(Psr. husd. agr.) Programstudierektor för husdjursagronomprogrammet. SLU. [personligt meddelande]. 2016-10-26.

Lektor - Institutionen för stad och land. SLU. [personligt meddelande]. 2016-11-02.

(Psr. livsm. agr.) Programstudierektor för livsmedelsagronomprogrammet. SLU. [personligt meddelande]. 2016-11-09.

(Psr. mv. agr.) Programstudierektor för mark/växtagronomprogrammet. SLU. [personligt meddelande]. 2016-11-07.

BILAGA I

Intervjufrågor till programstudierektorer

1. Vad är din roll som programstudierektor? Hur stor möjlighet har du att påverka utformningen/innehållet av agronomprogrammet?
2. Hur ser kommunikationen ut mellan ledningen och programrektorer angående Agenda 2030 i allmänhet?
3. Hur arbetar ni med att implementera Agenda 2030 i agronomutbildningarna? Hur vill institutionen verka för att ytterligare lyfta förståelsen för agendans problemställning inom agronomutbildningen?
4. Vad anser ni att institutionen/utbildningen kan bidra med i samhällets samlade arbete med dessa mål?
5. Upplever du att studenterna på programmet är intresserade av miljöfrågor, eller intresserade av att arbeta utomlands efter studierna? Om så är fallet, på vilket sätt/hur märks det?
6. Används frågeställningar om miljöproblematik i marknadsföringen vid rekrytering av nya agronomstudenter?
7. Hur mycket influeras en enskild kurs innehåll av kursledare/forskarens intresse?
8. Anser du att XX-utbildningen behandlar mål 2. Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk? I vilka kurser?
9. Anser du att XX-utbildningen behandlar mål 12. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster? I vilka kurser?
10. Anser du att XX-utbildningen behandlar mål 13. Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser? I vilka kurser?
11. Anser du att XX-utbildningen behandlar mål 15. Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald? I vilka kurser?
12. Varför är det relevant att agronomer är med i arbetet kring Agenda 2030?
13. Hur kan fler SLU-studenter få kunskap om och engagera sig i utvecklingsfrågor?

Hållbar utveckling inom agronomutbildningarna

* 1. Vilket program och vilket år läser du?

	1	2	3	4	5
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐
Husdjur	☐	☐	☐	☐	☐
Landsbygdsutveckling	☐	☐	☐	☐	☐
Livsmedel	☐	☐	☐	☐	☐
Mark & Växt	☐	☐	☐	☐	☐

* 2. Vad betyder begreppet hållbarhet för dig? Max 10 ord.

* 3. Har ett intresse för hållbar utveckling (lokalt och globalt) påverkat ditt val av utbildning?

Mycket hög grad	Hög grad	Låg grad	Inte alls
☐	☐	☐	☐

* 4. Är du intresserad av att arbeta med hållbar utveckling efter din utbildning?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Om ja, vill du arbeta med dessa frågor nationellt eller internationellt?

* 5. Anser du att din utbildning främjar en tryggad livsmedelsförsörjning, förbättrad kosthållning och ett hållbart jordbruk?

Mycket hög grad	Hög grad	Låg grad	Inte alls
☐	☐	☐	☐

Utveckla gärna (valfritt)

* 6. Anser du att din utbildning arbetar för att säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster?

Mycket hög grad	Hög grad	Låg grad	Inte alls
☐	☐	☐	☐

Utveckla gärna (valfritt)

* 7. Anser du att din utbildning behandlar hanteringen av klimatförändringar och dess konsekvenser?

Behandlas omfattande	Behandlas i hög grad	Behandlas i låg grad	Behandlas inte alls
☐	☐	☐	☐

Utveckla gärna (valfritt)

* 8. Anser du att din utbildning innefattar arbete mot ett hållbart nyttjande av ekosystem, förhindrar minskningen av biologisk mångfald samt hindra markförstöring?

Behandlas omfattande	Behandlas i hög grad	Behandlas i låg grad	Behandlas inte alls
☐	☐	☐	☐

Utveckla gärna (valfritt)

* 9. Anser du att hållbar utveckling ytterligare kan förankras i din utbildning?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja, på vilket sätt?

* 10. Känner du till Agenda 2030?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja, i vilket sammanhang?